

ИЗЛАЗИ

четвртком и недељом

ЦЕНА

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР

или 1 КРУНА

Претплату примају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеви М. Веселиновићу
проф. Богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

Уредник: Јанко М. Веселиновић

БРОЈ 15 ПР. ДИН

ИЗ „ЈАДОВНИХ ПЕСАМА“

Мајка ми је живот дала,
Са животом љубав своју
Чистом вером задахнула
Груди младе, душу моју.

Ал' једнога чудног дана
— Ох, сећам се живо сада,
Што дарова мени мајка
Ја поклоних теби тада

Веру чисту, љубав нежну,
Живот млади, срце своје,
У заносу понављах ти:
Све је твоје... све је твоје!

Ал' кад опет дођох себи
На душу ми терет пао,
Ако дозна мајка моја
Да ли ће јој бити жао?

Имега.

Умро сам у време кад обично лежем спа-
вати. Нисам умро — да се послужим службе-
ним језиком: природном смрћу, него сам се убио.
Прислонио сам револвер на чело, одапео и ствар
је била одмах свршена.

Нико ме није узнемирио до пред подне. Било
је у недељу, па газдарица зна да празником дуже
спавам него обично. Да сте је видели како се пре-
неразила, кад је ушла у собу!

— Јес' он је! Ено крви...

По подне дође најпре власт с лекаром и два
грађанина, који су непрестано окретали главу од
мене. Лекар је збиља констатовоа самоубиство.
Написаше и потписаше протокол с примедбом:
Никакво писмено није по себи оставио. Власт ме
још једанпут с презрењем погледа, па одоше.

Писмено! Као да се револвером пише!

После дођоше неколико пријатеља. Један од
њих стави питање: хоћемо ли га уврстити у ре-
довне или ванредне мртваце? Услед чега је други
предложио: да ме уврсте у ванредне на новом
гробљу. — Посаветоваше се и решише да сам био
луцнут у последње време, узимајући у обзир и
некакву моју љубав. Дакле, погреб као и „редов-
них“ мртваца, што ми није ни мало по вољи било.
Хтедох протестовати; али ми мртвачи нисмо у
стању говорити, а услед укочености тела не мо-
жемо ни спољним знацима да изјавимо своје не-
задовољство. У нама су све страсти утишане; али
осећамо све што се око нас збива, због чега се
по некад и у гробу преврнемо.

Решеше пријатељи и да један од њих држи
посмртни говор. То ме је сасвим наљутило! Знам
да ће у говору половину слагати, јер је то пра-
вило за мртвачке беседнике. Бар ћу се у себи
смејати, кад осетљиви слушаоци стану оплакивати
— беседникову лаж. Договорилише се да преко ноћ
седе код мене, па одоше у кавану да се постарају
за вино, мени за душу а њима за здравље, и да
направе програм за погреб, разуме се, без мога
пристанка. Добро те нисам оставио новаца, ко зна
какве би глупости починили пре него што ме
стрпају у земљу!

Нису ме „окупали“, него само обрисаше уси-
рену крв врелом водом, па после, на предлог једне
бабе, овлажише ми тело сирћетом, што ме је осве-
жило и на чему сам баби благодаран био. И њих
је, бабе, наљутио мој празнични капут, јер при
облачењу прште на леђима, што се и мени често
дешавало. Положише ме на сто, ужегоше свећу
више главе, па стадоше успремати еобу, завиру-
јући у сваки кутак не би ли што нашли да при-
крију. Она баба добротворка завлачила је руке
испод подглавника, али осим једног прамена коса
ништа друго није наша. Косу је сагорела не

пламену свеће што је горела више моје главе, после чега је пљунула и пепео од косе петом разгазила.

Оставише ме сама. Никог не беше да отера муву с мога чела, која ми је јако досађивала. У томе осетих да ми се неко тихо приближава. Изгледало је као да му клецају колена. То је била — она. Осетио сам је по даху кад ме је пољубила. Осетих јој и сузу што кану на моје око. Да не рече: доћи ћу ти скоро, да се никад више не растанемо — веровао бих, да јој је суза искрена била. Али ми је ипак жао било кад се њена суза осушила на моме оку. Радо бих с њоме у вечност отишао. Може бити да би та суза оросила земљу, која ће ме покривати, те да из гроба мога никне незаборавак, који би сваког пролећа потсећао људе, да љубав и у гробу живи.

Хтедох је упитати, зашто никад није хтела да ме разуме, зашто је била себична? Али мртва уста не говоре; а и боље је што не говоре опет би се завадили...

У ходнику зачу се глас: и сушчим во гробје живот дарова! То иду пријатељи да ме преко ноћ чувају и да се последњи пут самном провеселе. Она ме опет пољуби и тихо се, као што је и дошла, уклони. Обузе ме нека туга. Почех се кајати што сам се убио... Осетио сам и по томе, да је била јако потресена, што се жагор пријатеља на мах утиша. Срели су се, они су је само погледали, а то им је довољно било да погружени уђу у собу код мене.

Хвала ти, Миле, благодарим ти по сто пута! Кад умреш, па те донесу у наш свет, дочекају твоју четвороугаону барку у пристаништу вечности, и мој ће бити први пољубац, који ћеш добити на обали бесмртности. Ти први удари у шалу, те сви заборависмо тугу. Ти ћеш од шале и умрети, и последње твоје речи биће крај какве приче о Насрадин хоџи.

И сад је причао из турског живота. Умирала мати некаквог великог везира, па пита сина тога везира, шта ће рећи оцу у другом свету о Турској и о њему? А он јој одговори: реци му, да сам ја велики везир, па ће знати каква су башпосла у Турској. — Не могу му, сине, то рећи, јер кад чује да си ти велики везир, преврнуће се у гробу, те ће ми и у оном свету окренути леђа!

Као што рекох, пријатељи су ушли у собу тужни, па зато су отпочели разговор о политици а Миле онда оно исприча...

Вино је врло добра ствар, док не почне проказивати истину; јер кад људи, пијући га, пронађу да је *in vino veritas*, онда толико забразде, да постану безобразни и заваде се међу собом, иначе се само развеселе и још се боље спријатеље. Овај други случај био је и на последњем ноћном растанку пријатеља са мном. Томе је припомогла и та околност, што ја по смрти нисам између осталог ни подрум с вином оставио. Па ипак су пријатељи и мене вином почастили, — Миле замочи прет у вино, па ми с времена на време накваси уста.

Мора бити да је вино било бојадисано, што у Београду није реткост јер кад је она баба сутра дан у јутро дошла да усекне свећу па ме погледала, с ужасом је вриснула да ми се живот повраћа: Ено, уста му се већ заруменила!

Како је то пријатно провести ноћ у друштву својих пријатеља; а у данашње време још је пријатније кад човек и у друштву пријатеља мора да ћути, јер ако се коме од њих прохте служба или му се у опште што прохте, а од њега се опет нешто тражи, кажу, да онда и дувар има уши! Али тако није било с мојим пријатељима. То су све били људи, који су могли свакоме истину у очи казати, па зато ни један од њих није био у државној служби, све су их поотпуштали кад су први пут као чиновници уста отворили.

Веселе је трајало до зоре, а онда ми отпеваше тихо: Вјечнаја памјат, сваки ме од њих пољуби у чело, један се и заплака, што ми није право било, па одоше да дођу — на погреб.

* * *

У свануће осетих мушке кораке у соби. Нешто зашупта на столу, на коме сам лежао. Гост је положио венац, па стаде полугласно говорити:

Господине! То је од људи, којима сте добра чинили, штитећи их од неоправданог гонења претпостављених. И ви сте били претпостављени, па ипак запостављени; али колико је било у вашој власти, ви сте чинили да помогнете поштенима, ма били и из противничког логора. На венцу нема трака, јер би на њима требало исписати нашу благодарност и наша имена, а ми још служимо да навршимо десет година службе. Ви сте служили двадесет година, па нисте могли саставити десет прописних, те знате како је то. И у последње време били сте чиновник у оставци, а ваша је партија у анонимном подозрењу, те вам не смемо ни на погреб доћи, па зато примите на овај начин нашу благодарност и последње збогом!

То рече па утече, јер се у ходнику зачу лупа са мртвачким сандуком а може бити да је ко од носача послуживао у каквом министарству.

Сиромаш чиновник! Он не зна да с извесним чиновницима зато и играју шоркапе, што мало раде, а послушни су до подлости...

Знам да ће се за све онај осветити, што ће држати посмртни говор. Он бар толико има куражи, да над мртвцем онакује судбу своје земље Истина, за жене је кукање; али у нас људи запевају и у новинама.

Куку мени и до Бога милога, ево попова! — Добро те их не видим, него само осећам.

— Ми смо казали да дође само један свештеник с ђаконом, а вас је петорица, рече један пријатељ.

— Па ми као рекосмо, покојник је био виши чиновник па неће бити прилично сарањивати га као каквог убогог занатлију, одговори надлежни парох.

Добро, онда ћемо сматрати да су она тројица дошли из почасти, рече опет пријатељ, а после сам чуо кад је казао осталим пријатељима, баш кад су ме из куће износили: Видосте ли како она тројица оладише, кад чуше за почаст!

Хтедох му рећи: Боље да си њих оставио, него што сте довели оне адраповце у стихарима, што носе рипиде и чираке, па један у опанцима са шеширом на глави кроз који му вири перчин, други натукао шајкачу, а у трећег некакве панталоне с фронцлама и т. д. Али они у томе за стадоше, а већ ја им оно са просто мртвачког разлога неби могао ни казати, застадоше, да се посаветују како ће ме изнети, јер је ходник узан као политика каквог балканског премјера.

Решише да ме избаце кроз прозор. Кућа ниска, а на улици наћи ће се добрих људи да ме прихвате, рачунајући и мртвачког кочијаша, коме струк од ливреје на леђима стоји, јер београдске Конкордије одевају свој персонал сасвим кусо..

Донесоше ме у цркву, положише на онај бојаги катафалк, при чему црквењак побожно — немилосрдно гурну сандук мало у лево, па отпоче опело.

Требао сам оставити „писмено по смрти“, с једном само поруком: да ми упи добро набију с памуком. — Кад ће наши свештеници научити да певају тихо и сложно? И зашто сваку песму један почне и један заврши, а само средину песме сви певају? Зашто не дозволе да оне дивне песме отпевају певачи, него их чинодејствујући тестеришу сваки на свој начин? Учините ту последњу богоугодну љубав мртвацима!..

Куку мени и до Бога милога ево посмртног говора! — И ја сам држао посмртне говоре, па знам како је то, што казао онај венценосац. Мучи се, сиромаш беседник, зноји се, десет пута превуче руком по челу, да каже: Родио се ту и ту, учио је школе те и те, служио је државу часно и поштено, па шта је заслужио? — § 76! Да, тужни зборе § 76! (Никад нисам био истеран из службе.) Одужио је свој дуг и књижевности, па шта му је донела слава на књижевном пољу? — Дуг штампари! (Осим карата посетница никад ништа своје нисам штампао.) Да, тужни зборе, дуг штампари! Гоњен од власти (никад ме нису апсили ни гонили), притешњиван од поверилаца, ево га данас лежи на мртвачком одру. Једно парченце олова учинило је крај његовим патњама. Али, пријатељу драги, твој ће спомен остати светао међу нама Вечна ти памет мучениче за правду и слободу! — Крај.

Понесоше ме опет чаршијом и донеше на гробље, — парцела та и та, гроб петогодишњи, а после пет година кости у фабрику туткала.

По наредби власти залемеше сандук, да се не повампирим, па кад га гробари треснуше у гроб — ја се пробудих.

Будилник је показивао већ осам часова. Празник је, недеља је, не мари што сам спавао дуже него обично...

Бранковињски.

ХАЈНРИХ (ХАРИ) ХАЈНЕ

— ЂЕТИНСКИ —

(наставак)

III

Хајне је био средњега раста, очију малих, нос је имао грчки, чело широко, косу дугу, смеђу, која га је правила још млађим. Понашање му је било отмено и небрежљиво. Глумац *Август Левалд*, који је био добар познатик Хајнеов, описује Хајнеа кад је био у Хамбургу и штампао своју „Књигу песама“ (и тада је Хајне био у љубавним односима са једном лепом и даровитом глумицом — Пехе) као млада човека са шеширом извањеним на очи, рукама у цеповима, капутом незакопча-ним, гледајући час лево час десно. Патио је од главобоље, ни куцања сата није могао да поднесе. У јелу је био велики пробирач, раскош је мрзео ма да је сам много трошио, а носио се укусно Волео је мермерне статуе и мртве женске, чему је најбољег израза дао у „Флорентинским ноћима“. Па и пред смрт говорио је Камили Селден: да је одиста волео само статуе и мртве. Сам се смејао својим заједанјима и сатири, па да би то ублажио није ни себе штедео од подсмеха. *Мајснер* вели за њ: да је „борба била његова природа, а негација његово биће“. Самог себе Хајне је најбоље окарактерисао речима: „како сам ја рођен да рђаво и преживело апсурдно, лажно и смешно, излажем вечитој подсмевци, то је такође још једна црта моје природе, узвишено да осећам, величанствено да обожавам, а живо да славим. У једној песми „Одлазак из Париза“ (XII) пева: „Ја сам остао курјак, моје срце и моји зуби курјачији су“.¹⁾ Хајне је се чудило, како могу да му замарају, што он својом сатиrom није штедео своје пријатеље, од којих је после услуге тражио, кад он ни себе није штедео. Гђи *Жобер* која му је то пребацивала, са свим је наивно одговорио: „како ми се то може за зло примити! Зар ми нисмо пријатељи?“ „Па баш за то“ примети му она. „Где — рећи ће јој Хајне — зар ме они не познају? Живописно уображење, и виц привлаче ме, то је моја природа“.

Камила Селден прича, кад је Хајне писао своје мемоаре, једног дана грозно је се смејао, узвикнувши „Имам их, мртве или живе, побећи ми не могу. Нек се чувају да читају ове ретке, они који су ме ма кад увредили; Хајне не умире као каква обична животиња, канџе тигрове преживеће и самога тигра.“

¹⁾ У истој песми „Одлазак из Париза“ (у песми XX) описује Хајне састанак са мајком после 13 година, и кад га мајка, пошто му је прво дала да једе, пита: „Драго дете, у којој се земљи најбоље живи овде или у Француској? И којем народу дајеш првенство?“ Он одговара: „Немачка је гуска, мајко, добра, али ипак Французи боље пуне гуске од нас, и имају боље сосове“!

Био је у познанству и пријатељству са свима тада сувременим писцима француским и уметницима који су живили у Паризу, као са: Балзаком, Беранжером, Димом, Жил Жаненом, Жорж Сандовом, Шевалијером, Мињеом, Росинијем, Мајербером, Берлиоцем, Листом, Шопеном па и Тјером. Од свију Мајербер му је био највећи пријатељ, јер га је често у нужди помагао. Сем тога био је виђен гост код Рочилда, ишао је на соарета код Лафајета, и општио је и са првацима Сен Симониста, чије је скупове у Rue Tatibout приљезно посећивао.

У Паризу је живио као изгнаник, у почетку својевољно, но доцније био је изгнаник у потпуном смислу, кад је 1835 г. Савезна Скупштина Немачка донела одлуку да се *писци, издавачи, штампарии и растурачи* списа „Младе Немачке“, којој припадају: Хајнрих Хајне, Карл Гуцков, Хајнрих Лаубе, Лудолф Винберг и Теодор Мунт подвргну најстрожијим казнама, и да се растурање њихових дела спречава свима законским средствима. Каква је та забрана била за Хајнеа може се замислити, кад знамо да је он тада био дужан 20.000 дин.,*) и да је живео готово искључиво од свог књижевног рада, а притом су се почели да појављују знаци његове болести, и он је, хтео не хтео, морао да иде у морска купатила. Нужда и очајање нагнало га је тада да тражи од француске владе помоћ коју је добио. У то је доба он ја диковао: „Каква нужда! каква брига! живот је ипак непрестано мучење.“ Станујући као изгнаник у Паризу, он је чак и на самртној постељи жудео за својом отаџбином да у њој умре, и кад је требало да избере борбу или покоравање, он је изабрао оно прво, јер је вели: „још у мојој колевци лежала је маршрута за цео живот.“

Кад је у Паризу 1848 г. букнула револуција и проглашена република, тада у једном Тјеровом листу „Revue retrospective“ изашао списак лица која су примала издржање од пређашње владе из тајног фонда, и ту је Хајне био забележен да је примао 400 динара месечно. О томе су после донеле допис и аугзбуршке новине, и редакција је на то ставила примедбу да Хајне извесно није плаћен за оно што је писао, већ за оно што није писао. Кад је Хајне за то сазнао, протествовао је противу двосмисленог држања редакције, која је за 20 година могла опазити, како у ономе што је штампала, тако у ономе што није штампала, — да он није сервилан писац чије се ћутање плаћа, али он и не пориче да је примао помоћ коју француски народ даје: хиљади странаца, који су се ревношћу за ствар револуције у својој отаџбини славно компромитовали. А одсудно пориче, да је са том помоћу ма какву обавезу дао, или да му се тражила. Хајне није могао бити купљен већ и по томе, што он није никад пре-

стајао да воли слободу и мрзи тиране. Како су дивне ове речи његове управљене немачком нареду: „О отаџбино немачка! драги народе немачки! ја сам твој Кунц фон дер Розен. Човек, коме је разбрига дужност и који би требало да те само у добру весели, он улази у тамницу твоју да ти ублажи јаде и невоље; ево под овом кабаницом носим ти моћни скиптар твој и красну круну твоју, зар ме не познајеш красни царе мој? Ако те не могу ослободити хоћу бар да те потешим, хоћу да имаш бар кога уза се, који ће те разговарати, који те воли и који ти нуди на услугу најбољу шалу и најбољу крв своју. Јер ти си, народе мој, прави цар, прави господар земље, — твоја је воља суверена и далеко легитимнија од онога пурпурнога „тако нам је ћеф“, што се позива на неко божанско право, не имајући за то никаквих других доказа него приклапања којекаквих варалица; твоја је воља, народе мој, једини прави извор свеколике моћи и власти“ итд. уверавајући да је он (народ) цар, и да ће бити „поносит и надмен, и милостив и неправедан, и благ и неблагодаран као и сви владоци што су.“**)

(НАСТАВИТЕ СЕ)

ГДЕ ПОМОРАНЦЕ ЗРУ

од
Н. А. Љејвина

(НАСТАВАК)

LXX

Пароброд се упути у Соренто, где је требало да се искрца неколико путника. Ветар и киша не престајаху. Брод се јако љуљао. Путници сншли у кајуту па седе и тужно гледају један у другог. Мало је било јунака, који су прелазили с места на место, придржавајући се за седишта, столове и дуварове. Даме беху пребледиле; неке су сисале лимуне. Келнери трче и нуде каву и пиће. Енглези су сисали коњак кроз сламке и умакали у њ шећер. Онај црнпурасти дечко опет прискочи нашим путницима и повика:

— Рис... Коњак? Вкуене...

— Ах, враже! И руски си изучио, вели му Коњурин. — Ко ли те је научио? Контролор, или ко други? Е, баш, дај овамо две чашице!

— Не пијте, не пијте! И онако сте већ пијани, рече Глафира Семјоновна

Бледа као крпа ухватила је она један угао у кајуту и држала очишћену поморанцу, сисајући је лагано.

*) Мора да су такве новчане неприлике и пагнале га да једном приликом у разговору (са Старом и Фани Левалд) каже: „Кад бројим новац ја не кажем 1 лујдор, 2, 3 лујдора, него један пријатељ, 2, 3 пријатеља.“

**) Из Италије — варош Лука — превео М. Ракић, 1880, стр. 109—111.

Матушка, ми ово.. због буре.. Веле, кад је бура коњак помаже, одговори јој Коњурин. — Ево, сва господа Енглези пију, а они већ знају то, они су морепловци.

— Али Енглези су трезвени.

— Испиј, Глаша, бар шољу кафе. нуди је Николај Ивановић.

— Остави ме. Тешко ми је.

— Кава томе помаже.

— Ах не говори ми ти ништа, молим те, не љути ме! Ја сам молила да останемо на Капри да преноћимо али ти не хтеде, подлаче ниједан, хоћеш на буру

— Па, каква је ово бура? Кад сам ја ишао у Самарканд, ладошким језером —

— Умукни, или ћу те ударити поморанцом!

— Дакле, пред енглеском нацијом да буде таково бомбардовање? Мерси!

— Прилези, матушка, прилези на диванчић. Може ти боље бити, рече на то Коњурин.

— Одлазите! Не могу да вас гледам с тим коралима. Каква је то лудачка маскарада? Бар, странаца да се стидите.

И она још замахну на Коњурина. Овај одскочи и рече:

— Што би се стидио? Ја сам ово купио за своје новце.

Николај Ивановић повуче га за рукав и рече:

— Мани се. Не помаже ту сад никаква реч. Нерви...

Глафира стење:

— Ох, ох!.. И тај капетан је живодер! Не може да остане у Капри док пређе бура.

У Соренту се зауставише. Ветар је био тако јак, да су се путници с муком спустили с брода у чунове. Чунови су се прекретали на таласима.

Из Сорента иде се право у Неапољ. Брод је пресецао залив. Бура све већа. Две даме се поболеше од морске болести. Глафира само уздише. С времена на време чула се од ње по која фраза, као на пример:

— Чекај ти, показаћу ја теби како се жена слуша!

Коњурин стоји по сред кајуте, рукама загрлио стуб и говори:

— Море, ово се подобро тресе! О, Господе, шта је ово? Зар да се умре и без покајања? Где ли је тај арапски дечак шмугнуо? Бар, још који коњак да се испије. Хеј, коњак!

Накићен црвеним коралима, он беше врло комичан, али никоме није било до смеха.

— Коњак! Еј, арапска образино! викну он поново и пође од стуба, али, тек што се одмаче, паде колики је дуг. Никола скочи да га подигне, али се и сам свали на њега. Таласи неколико пута ударише у брод тако силно, да је зашкрипило све у њему.

Глафира само уздише:

— И то је нитков што ове пароброде измисли! Ох, не могу, не могу! повика она и свали се на диван

Николај Ивановић полети на те речи, али га жена удари и обори му капу с главе. У кајуту се појави контролор.

— Како бура? пита га брзо Николај. — А? Је ли опасно?

— Којешта. Каква може ту бити опасност? Мало љуљања и то је све.

— Е, зато ћу ја и вама и вашем капетану, живодеру, очи ископати... Изроде један... Нисте могли у Капри сачекати да бура пређе! — вели Глафира.

— Госпођо, ми бродимо у одређене часове. И после, зар је ово бура?

— А ви би ваљда хтели да се брод преврне? Срам вас било! Усуђујете се говорити такве речи. И још сте Русе... Православни хришћанин!.. Не, ви сте сигурно Чивутин, па се с тога мотате овуд, по Италији Ох, не могу, не могу! Ово је смрт моја!..

— Немојте ви лежати, госпођо. Устајте, охрабрите се. Горе је лежати, говорио је контролор.

Али Глафиру је већ ухватила морска болест. Два Енглеза, један стар а други млад, побегоше из кајуте, држећи мараму на устима.

— Људи већ страдају, шапће Коњурин. — Шта ли ће то бити? И да ли ћу ја икад видети своју жену, да ли ћу се икад докопати Петрограда?.. Еј, земљаче! Имате ли ви бешике? Привезао би их под мишке за сваки случај, рече он контролору.

— А што?

— Па, ако се брод изврне. Ја не умем ни мало пливати.

— Умирите се. Све ће бити добро. Ништа се неће страшно догодити.

— Е, неће. Како да неће, врага, кад је већ! Теби је лако говорити, што ти је сав капитал у чешљевима од корњачине коре; а како је мени, што носим на 4000 рубаља капитала у меницама. Дај бешике!

— Нема бешика. Има спасоносни котур.... Узмите га.. Само не треба вам. Боље изиђите на палубу, на свеж ваздух. Тамо је истина ветар, али има и заклона

Николај Ивановић покуша да иде, али од потреса полети у страну, дивану, где лежаше нека дама и опре у њу рукама. Контролор га узе под руку и поведе горе на палубу.

— Измети, живодери, крвопије, разбојници. Да не сачекају у Капри, него да плове по оваквом времену, стење Глафира

Придржавајући се за намештај, стубове и столове извуче се и Коњурин којекако на палубу.

Он га спасавајући котур, где виси на палуби, он га на мах скиде и привеза себи око паса.

— Ах, Тањушо, жено моја! Знаш ли ти голубице тамо у Петрограду, у каквом се ја заплету налазим! уздахну он и обративши се контролору запита: Могу ли ја одмах послати жени једну депешу?

— А од куд на броду може бити телеграф?

— Ах, Боже мој! Чак ни жену известити не могу да је овде погибија!.. Ну, ако нема телеграма онда дај коњака.

— То могу.

Контролор командова и коњак донеше. Николај Ивановић у неспокојству гризе усне; дохвати један спасоносни котур, па га и он веза себи.

— Чујете ли ви? Што ће вам то, кад ни какве опасности нема? вели контролор.

— Тешто. Овако је сигурније. Ко се чува и Бог га чува. Сад ћу и жени снети један спасоносни котур.

И кад се он појави у кајути с једним спасоносним котуром на трбуху а с другим у руци, — све се препаде. Енглези се неспокојно погледаше и брзо стадоше говорити.

— Шта? Већ гинемо? Спаси нас Боже! вапије Глафира и дигнувши се са дивана паде на патос.

И друге даме, што патинше од морске болести, ударише у кукњаву, хтедоше се дићи, али се по ново свалише. Ко би кадар побеже из кајуте горе; настаде општа паника. И момци на броду нађоше се у чуду, не знајући шта да раде. Николај Ивановић је дизао своју жену. Напоредо с овом беше и нека дама у црном руху. Она паде у истерику: плакала је и смејала се наизменце.

(Наставиће се)

ВЕЛИКИ ПЕТАК

— ALEXIS BOUVIER —

I

Сунце се скрива, северац и киша опустели поља, која ће пролеће опет оживети.

Изгледа, као да и природа учествује у жалости на овај дан, дан смрти Богочовека, који први разгласи слободу у свету

Звона су занемала... силуете пиљатих звонара подижу се у сури хоризонтат.

II

Жене и деца иду да целивају ране Христове.

Свештеници су покрили своје црне мантије жалосним одежама и, у дну капеле, тихо читају молитве за повојнике.

III

И трговци, Боже мој, пропусте целу једну недељу, не продавши готово ништа, да би за један дан могли двоструко продати.

Остављајући синовима цркве да пале свеће око лика Распетог, они се спремају за Ускре, преправљајући дућан с поља, мењајући завесе, улепшавајући излоге, обнављајући најпослед, цео дућан.

IV

Код позоришног света тако већ не бива — њима је Велики Петак дан празновања!

Како је то једини дан у години кад се не држе пробе и не дају преставе, то уметници саставе између себе друштво за какав излет, који неки просто називају:

Празник глумачки.

V

Једног Великог Петка одем у некакав манастир у вогеским бреговима.

Пошто се у капели помолише Богу за покојне, сви калуђери одоше на један зарастао гроб, на крај гробља, да читају молитву...

Ево шта ми је испричао настојник, да би ми то објаснио.

Игуман, старац у деведесет првој години, на Велики Петак клечао је, као и сви калуђери пред Христовим гробом; челом наслоњеним на каменој плочи, усрдно се молио Богу.

Сва браћа очекиваху да игуман устане и принесе жртву; али стари калуђер сетаде занет својим молитвама.

Тада настојник, не марећи, што ће га игуман можда укорећи, приђе к њему и куцну га по рамену; старац остаде непомичан.. Он му положи руку на чело... чело је било хладно.

Игуман је био мртав!

VI

Однесоше га у његову ћелију, положише на кревет и по обичају, поставише једнога брата да чува тело.

Брат је клечао поред високог кревета, на коме је игуман лежао. Изненада слаба светлост од воштаних свећа паде на руке мртвачеве.

Калуђер подиже главу и виде на прсту игумановом прстен са великим дијамантом. Очи му засенуше. Његова уздрхтала рука пружи се ка мртвачевој руци... али он изненада чу како у капели запеваше:

— „Вјечнаја памјат!“

VII

То браћа отпеваше игуману последње збогом. Калуђер промрмља:

— Хвала ти, Господе! Ти си хтео да избегнем ово искушење.

Снесоше тело у капелу. Сви калуђери падоше на колена.

Беше то редак приказ:

У дну капеле лежина игуманова у отвореном мртвачком сандуку, осветљена са дванаест воштаних свећа; око тела сви калуђери клече, погнутих глава... само се виде њихове ћеле, одвојене од црног одела. а, кроз разнобојне прозоре, последњи зраци бацају своју бледу светлост на целу ову групу...

VIII

Калуђер, који чуваше игумана, узалуд се трудио да више не гледа руку мртвачеву. Око му светли и његов се пламен меша са сјајношћу дијаманата.

— Господе Боже мој! Избави ме од искушења!...

А калуђери опет запеваше:

— „Вјечнаја памјат!

После опела спустише старчево тело у гробницу. —

Затворише сандук и положише га на под, на месту, где је био пређашњи игуман.

Такав је био обичај. Тело је ту остајало све док не умре други игуман и док га не спусте у гробницу.

Тада више сандука упалише кандило, да ту увек светли.

Калуђери још једанпут очиташе молитву за покој душе игуманове, па се један за другим, сви вратише.

А чим свану дан, већ се радоваху, што ће сутра престати пост и почети празновање Ускрса

IX

Онај, што је чувао тело, врати се у капелу говорећи за себе:

— Господе, хвала ти! Ти си ме спасао. Ја нисам злочином укаљао ову свету хаљину, коју ти штитиш, ти си ме избавио од овог искушења. Хвала ти, хвала, Господе!

И замишљен корачаше дугим ходником.

Али кад хтеде ући у своју ћелију — он промрмља полако:

— Тада бих скинуо ову хаљину. . Могао бих је волити и узети... Лепим, летњим данима шетали бисмо се по шуми, као и остали. А зимских вечери седео бих са њом крај огњишта. Био бих богат. . Претен вреди сто двадесет хиљада динара... Од каквог Чивутина могао бих за њега добити осамдесет хиљада.

Он леже на своју асуру, али не могаде заспати. —

X

Око поноћи, кад калуђери, као црне сенке, сиђоше у капелу, он се прикрадаше дуж зида; и, кријући се од месечине, уђе у кућицу вратареву,

ту узе мотику, причека док се служба не сврши и калуђери не вратише у своје ћелије, па, кријући се од вратара, сиђе у гробницу.

Тада му се мозак замути. очи разрогачише, рука задрхта. Он гурну сечиво лопатино под поклопац мртвачког сандука. Од снажног потиска јексери поискакаше и калуђер угледа пред собом модру лешину.

Он устукну.

XI

Очи беху полуотворене, уста насмејана, уснице бледе.

Калуђеру се учини да игуман спава.

Он се уплаши. Али се брзо савлада, приђе, узне хладну мртвачеву руку и хтеде скинути прстен.

Прсти почеше да пуцају — али је он већ држао дијамант!

Тада му се учини као да чује, како калуђери иду на јутрење. Он се пожури да заклопи сандук.. брзо, брзо!

Затим се исправи, али главом удари о кандило и обори га.

Шум привуче пажњу вратареву; овај приђе уласку од гробнице и чу како неко одоздо викну:

— Има ли кога унутра?

Вратар хтеде да сиђе.

Калуђер се беше уплашио и хтеде побећи из гробнице... Али, ужас!.. Неко га држи за хаљину. Мртвац хоће да изда свога крадљивца.

— Милост! повика он, милост!.. Пустите ме... милост!.

Али га мртац не пушта.

Он учини последњи напор.

Узалуд!

Тада му се мозак замути, крв га загуши.. Он паде на сандук, држећи згрченом руком проклети дијамант!

XII

Вратар, чувши вику, сиђе у гробницу; он нађе на сандуку калуђера укоченог.

Беше мртав.

— Чудновато, примети вратар, да се његова хаљина закачила за поклопац мртвачког сандука.

Д. И. Марковић.

УМЕТНОСТ

ПЕРСИДА ВАЛОЖИЋЕВА

„Amicus Plato, sed magis amica veritas“.

Име Персиде Валожичеве мора се споменути ако се спомену имена најодличнијих и најдаровитијих пијанисткиња и цијаниста на целоме Словенском Југу. И ако ласкаво ипак је истина!

Млада пијанисткиња, свршена и одлична ученица Беошке Консерваторије, дала нам је доказа о својој музичкој спреми на два, до сада у Београду приређена, концерта. На првоме од ова два концерта, на концерту нашег певачког друштва „Станковић“, ступила је г-ца први пут пред београдску публику да оживи озбиљна *Бетовена*, романтична *Вебера* и меланхолична *Шопена*. На другоме концерту, на концерту приређеном у Вишој Женској Школи од наставничког особља и ученица истога завода, уз пријатељско суделовање г-це Персиде Валожичеве, беху *Падаревски*, *Шопен* и *Годар* у програму.

Ну и не ценећи строго неговање музике у овој школи, ипак се концерат изметнуо у концерат г-це Валожичеве уз суделовање ученица Више Женске Школе, непријатељско суделовање треме и *пријатно разговарање присутне публике*.

Листову другу рапсодију, Шопенову полонезу и мазурку нисмо имали прилике чути од пијанисткиње, *јер је присутна на концерте у Официрском Дому академским грађанима забрањен*.

Виртуоскиња би и најтежи задатак, који од ње уметност захтева, могла до краја извести јер располаже великом техничком спремом; али да реши последњи задатак, да стече име правога вештака, уметника — мора њено свирање сазрети а интерпретација постати размишљенија и зрелија. Младост има и у том погледу своју добру али и незгодну страну; јер од младе г-це не можемо захтевати прерану зрелост и озбиљност у интерпретацији и начину извођења. Млад човек увек друкчије мисли, осећа и ради но зрео и размишљен у истој прилици. Бетовенову Апасионату разно ће схватити и разумети један исти човек у 20-ој години и за тим 10 год. доцније у тридесетој, а начин извођења пак зависи од разумевања. Неразложно би дакле било замерати г-ци на тој доброј али и незгодној страни — *на младости*; јер су нормалне интелектуалне способности функције зрелости, која зависи од година старости. Ну све је ту што се од младе виртуоскиње за њене године може тражити.

Начин извођења у следећим пијесама доказује јасно и техничку и естетичну страну њеног свирања. Чисто техничка страна одговара свима захтевима модерног виртуозитета, и огледа се у енергичном штакату, лепоме и мирном легату, у низовима, од трилера, у октавама, у испретураним шеснаестинама, једном речју у најтежим пасажима.

Естетична страна начина извођења окарактерисана је укусним рашчлањавањем и груписањем, здравом и непоквареном ритмиком, ефектним рубатом, лепим ритерданом и правилним кресцендом и декресцендом, нарочито где кресцендо расте од *pp* до *ff* и за тим се опет своди на *pp*.

Удар је коректан и одговара захтевима самога комада. Употреба педала је правилна.

Необичном снагом, којом располажу и сјаје модерни клавиристи, не одликује се њено свирање, а узрок овоме лежи у великој техници, поред које атлетској снази нема опстанка, слично челисти који располаже великом техником и лаким гудалом али нема великог тона. Мирно држање њено и при највећим тешкоћама доказује лакоћу при свирању, што и одговара правој виртуозу, који и најтежа места најлакше — без напрезања — свира.

Сви проблеми, који се могу виртуоскињи поставити своде се на то, да се интерпретисткиња што боље уживи у дух комада, да би му дала јединства, целине и живота да би му дала душу; да га што боље схвати и што лепше прикаже слушаоцима.

Ну овај проблем, који поставља компониста својом сонатом, етидом, концертом и т. д. решава код талената увек и само време.

На првоме концерту 20. фебруара 1899 год. чули смо ове клавири-соло пијесе:

1. *Beethoven L. van 32 Variations. C-moll.* Естетичну страну ових варијација неки Бетовенови критичари подцењују, јер спадају у т. зв. виртуозне комаде. И ако ове варијације чине целину, какву не чине ни једне друге, ипак се могу разликовати четири главна дела:

- 1). *Minore I—XI* варијације.
- 2). *Maggiore XII—XVI.*
- 3). *Minore XVII—XX.*
- 4). *Finale XXI—XXXII.*

Тема је у лапидарном стилу, веома је кратка и има ритам *ciaccone**). Ове варијације су пуне најразличитијих техничких тешкоћа, при чему ваља поједине варијације свирати без одвајања т. ј. сматрати их као једну (на пр. прве три), без *pathosa*, а неке опет сматрати одвојено као саставне делове ако се ови у основи разликују.

2). *Weber C. M. v. Rondo brillante Es-dur. op. 62.* Периодични повратак главне теме, ритам и мелодија освајају. Клавириски парт је веома благодаран за свирача.

3). *Chopin F. op. 9. N. 2. Nocturne. Es-dur.* Једна од најлепших ноктурна у опште, карактера сањалачког. Тонеки песник даје својим осећајима маха, утишава их док их најзад сасма не утиша. Ефекта чини нарочито рубато.

4). *Hugo Reinhold op. 28. N. 3. Impromptu.* Весели и живахан карактер овога комада веома пријатно утиче на слушаоца при чему још и *Praesto* ступа у акцију. „Ватра“ у свирању да се показати у *ff* и *sfz*.

Овај *Impromptu* беше чудне судбине! Прокламовао га је један критичар за лепу G-moll баладу од Шопена. Судбина ова беше последица незнања и непознавања музике од стране критичара.

Није ни чудо, јер критичар који музику гледа, говориће вам о тешким ударима, о свирању без осећаја, он ће вам рећи да је музика једна укочена књижа.

На другоме концерту 28. марта 99. год. чули смо:

1). *Padarewsky J. J. op. 11. Variations et Fuge.* Велики уметник Падаревски, љубимац Енглеза је и компониста. Тема његових варијација носи на себи словенски карактер; оне су пуне ватре, беа али и нежности. Од свих петнаест варијација најлепше су IV. X. и XII-а најоригиналнија је XI. Врло су тешке и захтевају одличног свирача.

2). *Chopin F. op. 25. No. 1. Etude.* Необична чара дају комаду *legato*, које скроз влада, проста мелодија и не престане шеснаестине у триолама.

3). *Godard B. op. 53. No. 1. En Courant.* Одликује се карактеристичном мелодичном и лако схватљивом темом. Не захтева зрелог и размишљеног интерпрету.

До душе *Dworzsak*, *Tschaikowsky* и *Rubinstein* нас више загревају својом музиком но *Weber*, *Reinhold* etc. те се надамо да ћемо имати прилике и њих чути од г-це Персиде.

Ми желимо младој виртуоскињи истрајности у неговању ове најлепше вештине, која је тако *мало и слабо* код нас одомаћена. Све оне задатке, који њену снагу надмашују за сада, решиће време, јер све остало има она — *младост и таленат*.

Београд, 1. IV. 99.

Мирко Рош.

*) *Ciaccone* је стара шпанска и талијанска игра такта $\frac{3}{4}$ или $\frac{4}{4}$ а лаганог темпа.